



**شورای سیاست‌گذاری حوزه‌های علمیه خواهران
مرکز مدیریت حوزه علمیه خواهران
معاونت پژوهش**

عنوان

بررسی اراده الهی از نگاه خواجه نصیر طوسی و ابوالحسن اشعری

استاد راهنما

جناب آقای دکتر ابوالفضل خراسانی

استاد داور

جناب آقای دکتر علی پریمی

نگارنده

سمیه گرزالدین

سال تدوین

۱۴۰۴

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تحمیدیه

سپاس بی‌کران پروردگار یکتا را که هستی بخش ماست و ما را به راه علم و دانش رهنمون ساخته است. خداوندی که با حکمت بی‌پایان خویش، چشم‌انداز شناخت و حقیقت را پیش روی ما گشوده و ما را در مسیر پژوهش و جستجوی دانش همراهی کرده است.

پروردگارا! دل ما را به نور معرفت روشن ساز و راه درست را بر ما هموار گردان تا در مسیر علم و پژوهش، گام‌های استوار برداریم و از فرصت‌های پیش رو بهره‌مند شویم. سپاسگزاریم که ما را به همراهی و هم‌نشینی با دانش‌پژوهان و اندیشمندان مفتخر ساختی و روزی ما را از برکات حکمت و دانایی سرشار نمودی.

تقدیم به

این پایان نامه را با تواضع و احترام، به خالقم که سرچشمه تمام هستی و علم و نعمت‌هاست تقدیم می‌کنم؛
به مولایم، حضرت ولی عصر (عج)، که همواره راهنمای من بوده و در مسیر زندگی و پژوهش الهام‌بخش است.
امید دارم در تمام مراحل زندگی و تلاش‌هایم، دعای ایشان و یاری پروردگار همواره همراه من باشد.

اَللّٰهُمَّ عَجِّلْ لَوَلِيِّكَ الْفَرَجَ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَّ اٰلِ مُحَمَّدٍ وَّ عَجِّلْ فَرَجَهُم

سپاس نامه

سپاس خداوندی را که به من توفیق عطا کرد تا بتوانم قدمی در مسیر علم و دانش بردارم. همچنین با سپاس از «مدیریت محترم مؤسسه آموزش عالی فاطمیه دامغان؛ سرکار خانم نسرين امام وردی» که برای حفظ و گسترش فرهنگ ناب اسلامی زحمات فراوانی را متحمل شده‌اند.

قدردانی و تشکر ویژه خود را از «استاد محترم جناب آقای ابوالفضل خراسانی» ابراز می‌کنم که با دقت نظر، عنایت و همراهی بی‌دریغ، راهنما و راهگشای من در تمامی مراحل تحقیق بوده‌اند.

همچنین از همسر عزیزم و فرزندانم که با صبر، محبت و پشتیبانی بی‌وقفه خود، انرژی و آرامش لازم را برای ادامه مسیر علمی من فراهم کردند، صمیمانه سپاسگزارم.

۲۴. کریمی، مرزبان (۱۴۰۱)؛ **چیستی علم کلام**، تهران: سازمان اوقاف و امور خیریه، انتشارات اسوه.
۲۵. کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۰۷ق)؛ **اصول کافی**، جلد ۱، تصحیح: علی اکبر غفاری، تهران: دارالکتب الاسلامیه.
۲۶. لاهیجی، عبد الرزاق بن علی (۱۳۷۲)؛ **سرمایه ایمان در اصول اعتقادات**، مصحح: صادق لاریجانی، تهران: الزهرا (س)، چاپ سوم.
۲۷. _____ (۱۳۸۴)؛ **سرمایه ایمان**؛ تصحیح: حسن یوسفیان، تهران: موسسه بوستان کتاب.
۲۸. _____ (۲۰۱۲م)؛ **شرح المواقف**، جلد ۸، بیروت: دارالکتب الاسلامیه.
۲۹. محمدی ری شهری، محمد (۱۳۸۶)؛ **دانش نامه عقاید اسلامی**، جلد ۸، با همکاری: رضا برنجکار، قم: مؤسسه علمی فرهنگی دار الحديث. سازمان چاپ و نشر، چاپ دوم.
۳۰. مصباح یزدی، محمدتقی (۱۳۹۱)؛ **آموزش فلسفه**، جلد ۲، قم: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (قدس سره).
۳۱. مطهری، مرتضی (۱۳۷۶)؛ **آشنایی با علوم اسلامی**، جلد ۱، تهران: انتشارات صدرا.
۳۲. مطهری، مرتضی (۱۳۹۰)؛ **عدل الهی**، تهران: صدرا، چاپ ۲۳.
۳۳. مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان (۱۳۸۸)؛ **دانستنی های ادیان و مذاهب**، اصفهان: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان.
۳۴. مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان (۱۳۸۹)؛ **دروس حوزه پایه اول تا دهم (پایه سوم)**، جلد ۶، اصفهان: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان.
۳۵. مشکور، محمد جواد (۱۴۱۵ق)؛ **سیرکلام در فرق اسلام**، تهران: شرق، چاپ نخست.
۳۶. _____ (۱۳۷۵)؛ **فرهنگ فرق اسلامی**، مشهد: آستان قدس رضوی، چاپ سوم.
۳۷. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۸۶)؛ **پیام قرآن**، جلد ۴، تهران: دارالکتب الاسلامیه.

۳۸. نصر، حسین (۱۳۷۸)؛ سه حکیم مسلمان، ترجمه: احمد آرام، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.

۳۹. نصر، حسین (۱۳۹۲)؛ علم و تمدن در اسلام، ترجمه: احمد آرام، چاپ نهم، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.

۴۰. یزدی مطلق، محمود (۱۳۷۸)؛ اندیشه های کلامی شیخ طوسی، مشهد: دانشگاه علوم اسلامی رضوی.

۴۱. ملکیان اصفهانی، رسول (۱۴۰۰)؛ علم مفاهیم شناسی در قرآن، جلد ۳۵، اصفهان: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان.

۴۲. میرسلیم، مصطفی (۱۳۷۵)؛ دانشنامه جهان اسلام، جلد ۱، تهران: بنیاد دایره المعارف اسلامی.

۴۳. واحد تحقیقات موسسه فرهنگی هنری جام طهور (۱۳۹۵)؛ دائرة المعارف طهور: فرهنگ و علوم انسانی، اصفهان: موسسه فرهنگی هنری جام طهور.

ب - کتاب های عربی

۱. ابن بابویه، محمد بن علی (۱۳۹۸ق)؛ توحید صدوق، جلد ۱، تحقیق: هاشم حسینی تهرانی، تهران: مکتبه الصدوق.

۲. ابن خلدون، عبدالرحمن بن محمد بن خلدون الحضرمی (بی تا)؛ المقدمة (مقدمه ابن خلدون)، بیروت: دارالفکر.

۳. ابن سینا، حسین بن عبدالله بن سینا (۱۳۸۶)؛ «الاشارات و التنبیها»، جلد ۳، تحقیق: نصرالله حکمت، تهران: حکمت.

۴. _____ (۱۳۷۵)؛ النجاء، تصحیح: محمد تقی دانش پزوه، تهران: انجمن آثار ملی.

٥. ابن عساكر، علي بن حسن (١٤٠٤ق)؛ تبين الكذب المفترى فيما نسب الى الامام ابي الحسن الاشعري، بيروت: دارالكتاب العربي.
٦. ابن قيم جوزيه، محمد (١٤٠٥ق)؛ الصواعق المرسله، تلخيص: محمد بن موصلي، بيروت: دارالفكر.
٧. ابن منظور، محمد بن مكرم (١٣٧٥)؛ لسان العرب، جلد ٦، ١٤، ١٥ بيروت: دارصادر.
٨. ابوزهره، محمد (١٩٩٦م)؛ الامام الاشعري: حياته و آراءه، قاهره: دارالفكر العربي.
٩. _____ (١٩٩٨)؛ تاريخ المذاهب الاسلاميه، قاهره: دارالفكر العربي.
١٠. اشعري، ابي الحسن (١٤٣٠ق)، الابانه، قاهره: دارالبصائر، چاپ نخست.
١١. اشعري، ابوالحسن (٢٠٠٥)؛ اللمع في الرد على أهل الزيغ والبدع، تحقيق: عبدالرحمن عميره، بيروت: دارالكتب العلميه.
١٢. باقلاني، ابوبكر محمد بن الطيب؛ التمهيد في الرد على الملحده، تحقيق: رياض البدر، بيروت: دار الكتب العلميه.
١٣. رازي، فخرالدين (بي تا)؛ تفسير مفاتيح الغيب، جلد ٢، بيروت: داراحياء التراث العربي.
١٤. راغب اصفهاني، حسين بن محمد (١٤١٦ق)؛ مفردات راغب، دمشق: دارالقلم.
١٥. ذهبي، محمد بن احمد (١٤١٤ق)؛ سير اعلام النبلاء، جلد ٢، بيروت: مؤسسه الرساله.
١٦. الرازي، فخرالدين محمد بن عمر بن حسين (١٩٩٢)؛ المحصول في علم الأصول، جلد ١، بيروت: مؤسسه الرساله.
١٧. رازي، محمد بن عمر (١٩٦٨)؛ محصل أفكار المتقدمين والمتأخرين من العلماء و الحكماء و المتكلمين، تحقيق: حسين اويس، بيروت: دارالآفاق الجديده.
١٨. فخر رازي، محمد بن عمر (١٩٩٢)؛ معالم أصول الدين، تحقيق محيى الدين عبد الحميد، بيروت: دارالفكر.
١٩. سبجاني، جعفر (١٤٢٦ق)؛ الإلهيات على هدى الكتاب و السنّه و العقل، جلد ٢، قم: مؤسسه امام صادق (ع).

٢٠. الشهرستاني، محمد بن عبد الكريم (١٩٥١م)؛ الملل و النحل، جلد ١، تحقيق: محمد سيد كيلاني، قاهره: مكتبة النهضة المصرية.
٢١. الشهرستاني، محمد بن عبد الكريم (١٣٦٤ش)؛ الملل و النحل، جلد ١، قم: الشريف الرضى، چاپ سوم.
٢٢. طباطبائي، محمد حسين (١٣٧٨)؛ بداية الحكمة، قم: دفتر انتشارات اسلامي.
٢٣. _____ (١٤٠٥ هـ ق)؛ نهاية الحكمة، بيروت: دارالكتب الاسلاميه.
٢٤. _____ (١٣٦٣)، تجريد الاعتقاد، به ضميمه شرح علامه حلي، تحقيق محمد حسن مظفر، تهران: دارالكتب الاسلاميه
٢٥. _____ (١٣٦٩)؛ رسائل كلامي خواجه نصيرالدين طوسي، تصحيح و مقدمه: غلامرضا اعواني، تهران: انتشارات حكمت.
٢٦. طوسي، خواجه نصيرالدين؛ تلخيص المحصل، قم: مؤسسه النشر الاسلامي.
٢٧. عسكري، ابوهلال (١٤١٢هـ ق)؛ الفروق اللغويه، قم: مؤسسه نشر اسلامي.
٢٨. علامه حلي، حسن بن يوسف (١٤١٦)؛ كشف المراد في شرح تجريد الاعتقاد، تصحيح: حسن حسن زاده آملی، قم: مؤسسه النشر الاسلامي (دفتر انتشارات اسلامي دانشگاه مدرسين)، چاپ هفتم.
٢٩. غزالي، ابو حامد (١٩٩٢)؛ الاقتصاد في الاعتقاد، تحقيق: محمد عبدالسلام عبدالشافی، بيروت: دارالكتب العلميه.
٣٠. غزالي، محمد (بی تا)؛ تهافت الفلاسفه، بيروت: دارالمعرفه.
٣١. فخر رازی، محمد بن عمر (١٤٠٦ هـ ق)؛ مفاتيح الغیب و مفتاح الريب في تفسير الكتاب العظيم؛ جلد ٢، بيروت: دار إحياء التراث العربی.
٣٢. فيض، علی اکبر (١٣٧١ش)؛ اصطلاحات الاصول، قم: نشر الهادي.
٣٣. قاضي عبدالجبار، عبدالجبار بن احمد (١٩٦٥)؛ شرح الأصول الخمسة، قاهره: المكتبة الأزهرية.

۳۴. ماتریدی، محمد (۱۹۸۶م)؛ التوحید، به کوشش: فتح‌الله خلیف، بیروت: دارالکتب العلمیه.
۳۵. مجلسی، محمدباقر (۱۴۱۰ق)؛ مرءات العقول، جلد ۲، تهران: دارالکتب اسلامیه.
۳۶. مظفر، محمدرضا؛ عقائد الإمامیه، قم: دار التعارف، چاپ پنجم، ۱۴۱۰ق،
۳۷. معتزلی، عبدالجبار (۱۹۶۵)؛ شرح الاصول الخمسه، تحقیق: عبدالکریم عثمان، قاهره: مکتبه وهبه.

ج - مقاله ها

۱. جمعی از پژوهشگران حوزه و دانشگاه (۱۳۹۵)؛ فصلنامه تحقیقات کلامی شماره: ۱۲، قم: انجمن کلام اسلامی حوزه علمیه.
۲. خراسانی، ابوالفضل و پارسانیا، حمید؛ «تحلیل و مقایسه رابطه عقل و نقل از دیدگاه ابن تیمیه و آیت‌الله جوادی آملی»، حکمت اسراء، ۱۳۹۶، ش ۳۰، ص ۵-۳۰.
۳. فرمانیان کاشانی، مهدی (۱۳۸۹)؛ «فرق و مذاهب فعال در جهان اسلام»، ۱۳۸۹، شماره ۱۵۷، دوره بیست و هفتم، صص ۱۳۴ - ۱۵۴.